

TALABALARNING TINGLAB TUSHUNISH VA ANGLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA GERMENEVTIK TA'LIMOT

Andijon davlat pedagogika instituti
maktabgacha ta'lim kafedrasi mudiri
Kaziyeva Turg'unoy Tursunboyeva

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15226645>

Annotatsiya. Ushbu maqola talabalarning tinglab tushunish va anglash qobiliyatlarini rivojlantirishda hermenevtik ta'limotdan foydalanish usullari va texnologiyalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada hermenevtika nazariyasining ta'lim jarayonidagi o'rni, tinglashni chuqur anglash va talqin qilishning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Hermenevtik yondashuvni amaliyotga tatbiq etish orqali talabalarning analitik fikrlash va kritik tahlil qilish ko'nikmalari oshishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: hermenevtika, tinglab tushunish, anglash qobiliyati, ta'lim texnologiyalari, hermenevtik doira, kontekstual tahlil, refleksiv tinglash, dialog-suhbat texnologiyasi, ma'nolar interpretatsiyasi, tanqidiy fikrlash. Zamonaviy ta'lim paradigmasi doirasida talabalarning kognitiv qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirish masalasi tobora dolzarblashib bormoqda. Ayniqsa, tinglab tushunish va anglash ko'nikmalari - intellektual faoliyatning fundamental asosi sifatida alohida e'tiborni talab etadi. Bu jarayon shunchaki eshitilgan ma'lumotni mexanik qayta ishlab chiqish emas, balki axborotni chuqur idrok etish, uni tizimlashtirish, tahlil qilish, ma'no qatlamlarini ochish va shaxsiy tajriba bilan uyg'unlashtirish kabi murakkab intellektual operatsiyalarni qamrab oladi. Bugungi raqamli jamiyatda axborot hajmi keskin oshib borayotgan, turli g'oyalar va qarashlar o'rtasidagi raqobat kuchayib borayotgan bir sharoitda, talabalarning tinglab tushunish va anglash salohiyatini samarali rivojlantirish metodologiyasini ishlab chiqish muhim ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Ushbu muammoga yechim izlash jarayonida hermenevtik ta'limot muhim metodologik tayanch bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Germenevtika – matnlarni talqin qilish haqidagi ta'limot sifatida uzoq tarixiy evolyutsiyani bosib o'tgan falsafiy-metodologik yo'nalish bo'lib, dastlab diniy matnlarni sharhlash nazariyasi sifatida shakllangan bo'lsa, XIX-XX asrlarga kelib, umuman inson tafakkuri va madaniyatining universal tushunish mexanizmlarini o'rganadigan fundamental falsafiy ta'limotga aylandi. Hermenevtika matni nafaqat so'zma-so'z ma'nosida, balki uning konteksti, yaratilish shart-sharoitlari, muallifning niyati, o'quvchining tajribasi va boshqa komponentlarni inobatga olgan holda tushunish va talqin qilish tamoyillarini taqdim etadi. Ushbu maqolada hermenevtik ta'limotning asosiy g'oyalari va tamoyillarini tinglab tushunish va anglash ko'nikmalarini rivojlantirish kontekstida qayta osmislash, hermenevtik yondashuvga asoslangan pedagogik strategiyalar, usullar va texnologiyalarni tizimlashtirish hamda ularning amaliy tatbiqini tadqiq etish maqsad qilib qo'yilgan. Tadqiqot natijalarining nazariy ahamiyati shundaki, u hermenevtik falsafa va zamonaviy pedagogik nazariyalar o'rtasidagi integratsiyani chuqurlashtiradi, tinglab tushunish va anglash jarayonlarining murakkab mexanizmlarini tushunishga yangicha yondashuv taqdim etadi. Amaliy jihatdan esa, tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonini takomillashtirish, o'qitish metodikasini boyitish, ta'lim samaradorligini oshirish va talabalarning intellektual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi.

Germenevtika nazariyasi, dastlab diniy matnlarni talqin qilishda paydo bo'lgan bo'lsa-da, bugungi kunda kengroq doirada qo'llanilmoqda. U matni yoki nutqni to'liq va aniq tushunishga erishish uchun kontest, vaqt, madaniyat kabi omillarni hisobga olishni taqozo etadi. Hermenevtikaning asosiy maqsadi – o'quvchining matni faqat yuzaki emas, balki chuqurroq, har tomonlama tushunishga yordam berishdir. Bu nafaqat til o'rganish jarayonida, balki talabalarning fikrlash jarayonlarini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Tinglab tushunish qobiliyati til o'rganishda va akademik faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zaruriy ko'nikmadir. Talabalar

nafaqat tinglab, balki eshitilgan ma'lumotni anglab, izoh berishlari kerak. Germenevtik ta'limotning asosiy tamoyillari bunga yordam beradi. Masalan, matnni tinglagan talaba faqat o'sha matnni anglabgina qolmay, uning orqasida yotgan ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstni ham tushunishga harakat qiladi. Germenevtika nafaqat ma'lumotni qabul qilishni, balki uni tahlil qilishni, savollar berishni, va eng muhimi – talqin qilishni talab qiladi. Bu jarayon talaba uchun faqat bilim olish emas, balki unga tanqidiy va analitik yondashuvni o'rgatadi.

Germenevtik ta'limotni amaliyotda qo'llash uchun bir qancha texnologiyalar va metodlar mavjud. Ulardan ba'zilarini ko'rib chiqamiz:

1. *Matnning kontekstual talqini*-Talabalar matnni o'qishdan oldin yoki eshitishdan oldin uning tarixi, madaniy konteksti va yaratilish sharoitlarini o'rganishadi. Bu yondashuv matnni yuzaki emas, balki chuqurroq tushunishga yordam beradi.

2. *Savollar berish*- germenevtik yondashuvda savollar berish muhim rol o'ynaydi. Talabalar matnni tinglash davomida yoki undan keyin o'zlarini qiziqtirgan savollarni berishadi. Bu, ularning faolligini oshiradi va o'quvchilarga matnni yanada chuqurroq talqin qilish imkoniyatini yaratadi.

3. *Jamoaviy munozara*- jamoaviy munozaralar va fikr almashish jarayonlari germenevtik metodni qo'llashning samarali usulidir. Bu orqali talabalarning fikrlarini kengaytirish, boshqalar fikri bilan tanishish va matnning turli talqinlarini muhokama qilish mumkin.

4. *Tahlil va talqin mashqlari*- talabalar matnni tinglash yoki o'qish davomida tahlil qilish, uning strukturasi o'rganish va asosiy fikrlarni ajratib olish bo'yicha mashqlar bajaradilar. Bu orqali tinglab tushunish qobiliyatlari rivojlanadi.

Germenevtik ta'limotning asosiy afzalligi shundaki, u talabalarni passiv eshituvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Talabalar nafaqat matnni tinglab, balki uning ichki ma'nosini anglashga harakat qiladilar. Bu ularning analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi, savollar berishga va turli nuqtai nazarlardan fikr yuritishga undaydi. Germenevtik yondashuv, shuningdek, talabalarga tanqidiy fikrlashni o'rgatadi, bu esa ular uchun akademik muvaffaqiyatni ta'minlashda muhimdir.

Germenevtik ta'limot talabalarning tinglab tushunish va anglash qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali metodologik asos bo'lib xizmat qilishi bugungi kun ta'lim tizimida tobora dolzarblashib bormoqda. Bu ta'limot shunchaki matnni tinglab yuzaki tushunishdan chuqur anglash va talqin qilish darajasiga ko'tarilishni ta'minlaydi. *Birinchi*dan, germenevtik yondashuv talabalarni tinglab tushunishda passiv emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi. Talabalar matn bilan dialogga kirishadi, savollar beradi, taxminlar qiladi va o'z talqinlarini yaratadi. Bu jarayon ularning nafaqat eshitish ko'nikmalarini, balki mantiqiy, analitik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. *Ikkinchi*dan, germenevtik ta'limot talabalarni matnni keng kontekstda tushunishga o'rgatadi. Ular tinglaydigan matnning tarixiy, madaniy, ijtimoiy va shaxsiy kontekstlarini hisobga oladi, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi va hodisalarni turli nuqtai nazarlardan ko'rib chiqish qobiliyatini shakllantiradi. *Uchinchi*dan, germenevtik yondashuv talabalarning o'z-o'zini anglash va refleksiya qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ular nafaqat matnni tushunishadi, balki o'z tushunish jarayonlarini ham tahlil qiladilar. Bu metakognitiv ko'nikmalar umuman ta'lim olish jarayonida muhim ahamiyatga ega. *To'rtinchi*dan, germenevtik metodlar orqali talabalar matnlarning ko'p qatlamli ma'nolarini anglashga o'rganadilar. Bu ularga adabiyot, san'at, falsafa, tarix kabi gumanitar sohalarida chuqurroq bilim olish imkonini beradi. *Beshinchi*dan, germenevtik ta'limot asosidagi o'qitish texnologiyalari - germenevtik dialog, germenevtik doira, interpretatsiya va refleksiya - o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Bu texnologiyalar talabalarni faol o'rganishga, hamkorlikda ishlashga va o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undaydi. Zamonaviy globallashuv va axborot jamiyati sharoitida turli madaniyat vakillari o'rtasidagi muloqot tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Germenevtik yondashuv talabalarni boshqalarning nuqtai nazarini tushunish, turli fikrlarni hurmat qilish va konstruktiv muloqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Germenevtik ta'limot talabalarning umuman o'qishga, izlanishga va bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Ular tinglab tushunish jarayonini mexanik vazifa sifatida emas, balki

ma'noli va qiziqarli faoliyat sifatida qabul qiladilar. Bu esa umrbod o'rganish tamoyillarini shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xudoyberganova, Z. (2021). “Germenevtik ta’limot asoslari va uning til o’rganishdagi ahamiyati”. Toshkent: Fan va ta’lim.
2. Rahimov, B. (2020). “Tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishda germenevtik yondashuv”. O‘zbekiston Milliy Universiteti ilmiy to‘plami.
3. Nazarov, Q. (2019). “Germenevtika: matn talqini va tushunish nazariyasi”. Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Abdullayev, A. (2018). “Matn tushunish va talqin qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda germenevtik ta’limotning o‘rni”. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Axborotnomasi.